

Tænk ud af VOKSEN

- Børn som medforskere i projektet
Børnenes demokrati

Projektet Børnenes demokrati er et toårigt samarbejde mellem VIAs Forskningscenter for innovation og entreprenørskab (Program Social innovation), fire folkeskoler og Aarhus bibliotekerne, som er projektejer.

Tidligere udgivet i bogen
Transformationer – i social innovation og entreprenørskabsdidaktik
ISBN: 978-87-7298-976-1

Af **Lise My Engrob Adamsen**, Pædagoguddannelsen Viborg (lmya@via.dk),
Astrid Kidde Larsen Nørgaard, Pædagoguddannelsen Viborg (akn@via.dk) og
Jette Maibritt Vestergaard, Pædagoguddannelsen Holstebro (jmv@via.dk)

Abstract

Med udgangspunkt i erfaringer fra forsknings-og udviklingsprojektet *Børnenes demokrati*, giver denne artikel indsigt i og viden om en involverende tilgang til forskning og evaluering. Den er dermed et bidrag til denne antologi om transformationer, som kan inspirere nuværende og kommende velfærdsprofessionelle til en involverende praksis i tværgående udviklingsprocesser. I artiklen formidles en forståelse for demokratiske handleerfaringer samt indsigt i, hvordan en forsknings-og evalueringsmetode, der indtænker børn på mellemtrinnet som medforskere, kan give mulighed for demokratiske handleerfaringer. Desuden belyses praktiske udfordringer i tilgangen, med henblik på at kvalificere overvejelserne desangående i andre udviklingsprojekter med borgerinvolvering som omdrejningspunkt.

Indledning

Undersøgelser viser, at halvdelen af danske unge har lav demokratisk selvtillid (Epinion for DUF, 2022). Dette er en af årsagerne til, at *Projekt Børnenes demokrati* har som mål at give børn erfaring med demokratisk handling, så deres handlekompetence og demokratiske selvtillid styrkes. Håbet er, at de som unge og voksne i fremtiden vil opleve at kunne deltage demokratisk i forhold til de udfordringer og emner i samfundet, som optager dem.

Projektet *Børnenes demokrati* er et toårigt samarbejde mellem VIAs Forskningscenter for innovation og entreprenørskab (Program Social innovation), fire folkeskoler og Aarhus bibliotekerne, som er projektejer. Fire skoler deltager fra Silkeborg Kommune sammen med de lokale biblioteksafdelinger, og Aarhus Bibliotekerne samarbejder med skoler fra Aarhus Kommune.

Keywords: Demokratiske handleerfaringer, borgerinvolvering, børn, evaluering, metode, medforskere.

Dette kapitel omhandler erfaringer fra projektets første år, hvor udviklingsmøder og praktiske eksperimenter i værksteder i skolernes hverdag giver indblik i metoder til understøttelse og udvikling af demokratiske processer for og med børn. Med udgangspunkt i erfaringer fra anerkendende undersøgelser (Cooperrider, 2018) i projektets udviklingsspor og med inspiration fra brugerinvolvering som forskningsmetode eksemplificerer vi i dette kapitel, hvordan de valgte udviklings- og forskningsmetoder kan anvendes i demokratiske praksisser med børn på mellemtrinnene. Hermed håber vi, at kapitlet kan inspirere studerende, undervisere og forskere, som vil arbejde metodisk med demokratiske handleerfaringer og kollektiv videnskabelse ved inddragelse af børn og voksne som medforskere.

Det forviklede i både at udvikle og forske i demokrati og deltagelse

I *Projekt Børnenes demokrati* mener vi, at demokrati som al anden mellemmenneskelig praksis ikke kan og bør tages for givet, men skal læres og vedligeholdes gennem både refleksion, deltagelse og fælles erkendelse. Med inspiration fra ontologien i aktionsforskning (Nielsen og Nielsen, 2006), og deri et sammenvævet samspil mellem handling og erkendelse i den videnskabelige erkendelsesproces, arbejder vi i *Børnenes demokrati* med tætte og til tider sammenfildrede udvekslinger mellem et praksisrettet udviklingsspor og et erkendende forskningsspor.

Undervejs i kapitlet tapper vi ind og ud af disse to spor, vel vidende, at det både at forstå og at handle er afgørende og sammensmeltede grundtræk, når kulturer, praksis og vidensformer forandres.

Udviklingssporet og processen er inspireret af design thinking og tager afsæt i en fasemodel for anerkendende udforskning af eksisterende praksis og nytænkning af samme (Cooperrider, 2018). De voksne aktører, som er forskere, skolelærere og bibliotekarer, samles på udviklingsmøder, hvor de designer aktiviteter med udgangspunkt i identifikation af ressourcer og interesser blandt skolebørnene og i skolen som organisationen. Aktiviteterne videreudvikles og udføres i samarbejde mellem alle deltagende aktører i tidsrummene mellem udviklingsmøderne.

I gennem udforskning af erfaringer fra skolernes praksis betonede lærerne på første udviklingsmøde, at de ikke var interesseret i blot at "lege" demokrati sammen med børnene. Det skulle være ægte og give børnene reelle demokratiske erfaringer. Og projektet skulle 'tænke ud af boksen'. Da dette skulle skrives på projektets designskabeloner, blev det noteret som: "Tænk ud af VOKSEN". Denne formulering, som i første omgang var en fejl, skabte en afgørende dialog blandt de voksne deltagere, idet vi tidligt i projektet blev sprogligt og eksplicit bevidste om betydningen af at træde ud af voksenrolle og betone børnenes deltagelse og ret

til at definere, hvad der skal ske. Målet er at give børn demokratiske erfaringer, så vi må være optaget af at give børnene stemmer og handlemuligheder. Derfor blev 'tænk ud af voksen' et bærende princip i projektet. Med et kulturteoretisk blik på børns deltagelse (Mouritsen, 1996) har bestræbelserne i projektets udviklingsspor derfor været at involvere børnene som medskabere af kultur i de lokale aktiviteter og evalueringer.

I projektets forskningsspor var det ligeledes vigtigt at sikre, at også evalueringen af projektet blev tænkt "...ud af VOKSEN" med samskabende intentioner på linje med visionerne i projektets metoder i øvrigt. At give deltagere i den offentlige sektor mulighed for at kommunikere deres perspektiver er efterhånden en anerkendt måde at skabe forandringer i den offentlige sektor på (Krogstrup, 2020). Således blev både evaluering og produktion af viden baseret på forskningsmetoden *brugerinvolvering i evaluering og forskning* (Krogstrup, 2020), hvor både elever, lærere og biblioteksmedarbejdere inviteres til at være medforskere i en samskabende tilgang. I nærværende artikel vælger vi at anvende betegnelsen borgerinvolvering frem for brugerinvolvering. Dette fordi sidstnævnte i højere grad end ønsket i *Børnenes demokrati* kan pege ind i en socialpolitisk diskurs (Järvinen & Mik-Meyer, 2004).

Demokratiske handleerfaringer

Med afsæt i projektets videnskabsteoretiske udgangspunkt argumenterer vi for, at involverende metoder er særligt relevante for praksisser, som har ambition om at danne til demokrati i en erfarings- og fællesskabsorienteret tilgang, hvor demokrati betragtes som livsform (Bayer, 2020). Selve ordet demokrati kommer af det græske ord *demos*, som betyder folk, og af det græske ord *kratos*, som betyder styre. Ordet rummer altså en tydelig reference til folkestyre, men base- res også på frihed og lighedsideal med deltagelse i fællesskaber som kendetegn (Bayer, 2020 s. 23). Demokratiets væsen er samtale, dialog, diskussion, samt den gensidige forståelse og respekt (Koch, 1945, s. 16). Frihed er et bærende element i et demokrati, og her er ytringsfrihed af stor betydning. Her er det dog væsentligt at påpege, at frihedsforståelse i *Projekt Børnenes demokrati* indebærer, at demokratisk frihed opstår mellem mennesker og er baseret på handling. Det individuelle menneske kan påbegynde en handling, men demokratisk frihed indebærer, at handlingen fuldbyrdes kollektivt. Det vil sige, at demokratisk frihed er stærkt relateret til deltagelse i fællesskaber. Således er et bærende element i den forståelse af demokratisk handling, som vi anlægger i dette projekts udviklingsforløb, børnenes muligheder for at deltage med deres stemmer i dialoger og at bringe mening ind i fællesskaber, hvor de sammen skaber ideer og handler (Bayer, 2020).

I *Projekt Børnenes demokrati* er demokrati således ikke alene et udtryk for at give de enkelte børn ytringsfrihed og en mulighed for at være med til at stemme og give udtryk for holdninger, men også som friheden og muligheden for at handle i fællesskaber. Med dette afsæt argumenterer vi for at benytte forsknings- såvel som udviklingsmetoder, som netop giver børnene erfaringer med at deltage i fællesskabets beslutningsprocesser og handlinger baseret på fælles idéudvikling. I en borgerinvolverende forsknings- og evalueringsmetode er det netop et metodisk princip, at involveringen er dialogisk, og børnene gør sig erfaringer med demokratiske handlinger.

Borgerinvolveret evaluering som metode
Involvering af borgere i evaluering og forskning kan praktiseres på flere måder, som i forskellig grad er hhv. forskerstyret, brugerkontrolleret og samproduceret (Krogstrup, 2020). I *Børnenes demokrati* praktiserer vi den samproducerede tilgang, hvor forskerne udpeger medforskere, som undervejs får indflydelse og også kan pege på at rekruttere nye medforskere i forløbet (Krogstrup 2020 s. 99). Dette har betydet, at vi som forskere tidligt i forløbet har inviteret lærere og biblioteksmedarbejdere med som medforskere. Ligesom vi løbende har arbejdet med at invitere de deltagende børn til at være medforskere. Derudover har de medforskende lærere og biblioteksmedarbejdere inviteret de skiftende deltagende børn med ind som medforskere. Som artiklen vil vise, har den

samproducerede tilgang impliceret, at vi som forskere har måttet håndtere spørgsmål om, *hvordan* vi inviterer børn, lærere og biblioteksmedarbejdere til medforskning på måder, hvor de bidrager til og er samproducerende af indholdet i *Børnenes demokrati*, og ikke blot bliver informanter som i et klassisk kvalitativt interview (Tanggaard og Brinkmann, 2020). Det vil sige som voksnes tanker om, hvordan forskellige ting opleves for børn, og voksnes tanker om, hvad børnene er optagede af (Warming, 2011). Et udefra perspektiv på børns interesser har vi belyst gennem lærernes observationer og kendskab til børnegrupperne i planlægningen og ved på udviklingsmøderne at aftale, hvordan processer, som involverer børnene i planlægningsfaserne, kan rammesættes og faciliteres af de voksne på tværs af skole og bibliotek. Med ambitionen om at styrke børns demokratiske selvtilid og erfaringer med demokrati er vi i *Projekt Børnenes demokrati* naturligvis også interesseret i at inddrage et indefra-perspektiv, dvs. indblik i børnenes egne artikulerede holdninger (Warming, 2011). Men hvordan får vi som forskere indsigt i børnenes tanker og perspektiver, når børnene ikke deltager på udviklingsmøderne, med hensyntagen til børnenes alder og modenhed og den tid, vi har til rådighed? Krogstrup (2020) identificerer en række centrale problemstillinger, som bør håndteres løbende i en evaluering med høj grad af dialogisk involvering. Disse har vi brugt som udgangspunkt for metodiske refleksioner og overvejelser

over dette spørgsmål om, hvordan vi får indsigt i børnenes artikulerede perspektiver. Dette afspejles i artiklens overskrifter, når vi i de kommende afsnit diskuterer praktiske erfaringer fra projektets sammenvævede udviklings- og forskningsspor.

Facilitering af udviklingssporet og principper herfor

Som nævnt ovenfor har udviklingssporet, dvs. møderne med forskere, lærere og biblioteksmedarbejdere, en anerkendende undersøgende tilgang, hvor designet af de aktioner, som afprøves imellem udviklingsmøderne er baseret på aktørernes resourcer og interesser (Cooperrider, 2018). Denne tilgang kaldes også 4D-modellen og består af 4 faser, som gennemføres i fællesskab: Discovery, hvor de bedste erfaringer og interesser identificeres. Dream, hvor fælles håb og drømme for fremtiden undersøges. Design, hvor der tilrettelægges planer for aktiviteter. Destiny, hvor aktørerne agerer, afprøver og improviserer. Faserne discovery, dream og design er foregået på udviklingsdage med deltagelse af de voksne. Børnene er først direkte deltagere i tiden mellem udviklingsdagene, hvor lærerne og biblioteksmedarbejderne har involveret dem i design og destiny-faserne. Som vi uddyber senere i artiklen, er det en udfordring i forhold til børnenes medskaberrolle, at de ikke har været direkte deltagere i udviklingsmøderne. Det er dog også erfaret i projektet, at det kan være konstruktivt for de voksne aktører i projektet at have rum og tid, hvor de kan

planlægge og overveje, hvad det kræver som voksen og professionel at tilrettelægge og facilitere rum, hvor børn kan deltage i beslutningsprocesser i fællesskaber. Det kræver, at de voksne må tage ansvar for at rammesætte børnenes proces på måder, hvor børnenes reelle deltagelse er central. Samtalerne, som de voksne har haft indbyrdes ved udviklingsdage, viste sig væsentlige herfor, da der ved udviklingsmøderne netop har været rum for, at de kunne få inspiration fra hinanden og fra andre projekter med samskabelse med børn og demokrati. Heriblandt opnåede lærere og bibliotekarere erfaringer med at inddrage metaforer, der kendetegner den voksnes rolle i at understøtte samskabelse med børn. Det drejer sig fx om 'at have antennerne ude', 'at sidde på hænderne', 'at opføre sig som vand, der finder vej', og 'at holde gryden i kog' (Nielsen m.fl., 2021 s. 55). I dette første år har flere af lærerne ved udviklingsmøderne italesat, at det væsentlige og svære især har været at øve sig i metaforen 'at sidde på hænderne'. Det handler om at tøjle trangten til at handle på vegne af børnene og vente på åbninger og initiativer, hvor foretagsomheden udfolder sig i samspil med børnene (Nielsen m.fl., 2021 s. 55). Det har således vist sig væsentligt for projekter som *Børnenes Demokrati* at facilitere udviklingsrum uden børn som deltagere for at understøtte voksnes mulighed for at tilrettelægge processer og udvikle tilgange, som styrker børnenes deltagelsesmuligheder i samskabelsesprocessen. Således har de voksne

samarbejdspartnere taget ansvar for at holde processerne på sporet af projektets formål og valgt, at det først er i den sidste del af designfasen og destinyfasen, at børnene har den primære deltagelse som medskabere i aktiviteterne på skolerne. Desuden er det en erfaring fra dette projekt, at vi som forskere bidrog med gen-taget påmindelse om princippet om ikke at lave helt færdige aktiviteter TIL børn, men skabe processer, som kan involvere børn som medproducenter af aktiviteter. Sådanne processer kræver didaktisk tilrettelæggelse mellem de voksne, som skal samarbejde på tværs, hvilket kræver, at der skabes tid og plads til konkret udveksling og forhandling mellem de voksne, som sammen skal facilitere processer, som involverer børn som medproducenter. I lighed med vores tidligere forsknings- og udviklingsprojekter har vi også her erfaret, at der opstår usikkerheder, når mennesker med forskellig faglighed og rolle indgår i samskabelse af fælles velfærdsydelser, hvorfor det er væsentligt, at samarbejdet ikke alene tager form som stafetter, der overleveres mellem bibliotek og skole, men at der afsættes god tid til planlægning i fællesskab (Nørgaard m.fl., 2022). På baggrund af erfaringerne med udfordringer med at skabe rum til fælles planlægning på tværs af skole og biblioteker vil udviklingsmøder i projektets andet år indebære mere tid til fællesplanlægning og mindre oplæg om ny viden og inspiration. Som facilitatorer i de borgerinvolverende processer, hvor tværgående samarbejde

indgår, skal vi i forskergruppen være særligt opmærksomme på at skabe god tid til fælles planlægning mellem de voksne med forskellige fagligheder og roller. Samtidig er det også en tidsmæssig udfordring, hvis al koordinering og alle beslutninger og detaljer om aktioner og processer skal foregå fælles mellem alle projektets aktører. Derfor har vi i projektet også faciliteret nogle opgaver som stafetter, hvor en professionel løser en del af opgaven og sender videre til den næste, som arbejder videre (Højholdt, 2016). F.eks. har bibliotekerne designet brainstorm-processer, som de har været værter på, når lærerne har deltaget med børnene. Efterfølgende har lærerne arbejdet videre med emner fra processerne i elevrådet. Således kan nogle elementer i et sådant samarbejde med fordel løses som overleveringer, hvor ikke alle er med i at planlægge alle detaljer. Hvor det lykkes lærere og pædagoger at skabe nye løsninger sammen og sammen med børnene, er det i højere grad muligt at opleve sig som ligeværdige medskabere i processerne. Når der er god tid til fælles planlægning, ser det ud til, at det er nemmere for alle aktører at deltage ligeværdigt.

Aftaler om forventninger til og organisering af arbejdet, roller og ansvarsfordeling

Vi har måttet tilpasse aftaler om forventninger til samarbejdet, herunder organisering af det daglige arbejde, samt fordele ansvar og roller undervejs i dette første år i projektet. Det primære didaktiske

ansvar for forløbene og planlægningen med børnene er hos lærere og biblioteksmedarbejdere, ligesom de tidligt har været involveret i at lave skriftlige fortællinger om det, der foregår undervejs i det lokale forløb og samarbejder med børnene. Forskergruppen har opgaven som referenter på fællesmøder og laver udkast til tematiske analyser af det empiriske materiale. Undervejs i *Projekt Børnenes Demokrati* har det vist sig, at kommunikation på tværs af organisationer er en proces, som kræver mere tid end først antaget, ligesom mere forfaldende opgaver kan komme på tværs af det at deltage som medforskere. Ligeledes er præcise udmeldinger om tidspunkter og tilrettelæggelse af fælles møder, hvor deadlines osv. kan aftales og meldes ud, afgørende.

I kraft af børnenes mere distancerede deltagelse i rammesætning af forløbene har det været vanskeligere for forskergruppen at formidle og afstemme forventninger direkte med børn. Vi besluttede derfor, at vores invitation til børnene om at være medforskere skulle foregå den dag, hvor skolerne i forvejen havde planlagt at deltage med børnene til en demokratidag på Aarhus Bibliotek. Her lavede vi et brev, som på forsiden inviterede børnene som medforskere og til, at de kunne maile til os efter behov. Dette med intentioner om at sikre børnenes direkte adgang til os som forskere (*se brevet på næste side*).

Dette brev udleverede vi ved et 25 minutters værksted sammen med en skriftlig opgave, som børnene løste dialogisk i mindre grupper. Dette skulle give os indblik i børnenes perspektiver på egne muligheder for at opnå demokratiske handleerfaringer i projektet samt indblik i deres ønsker om ændringer i verden. Denne metode med små opgaver i et værksted viste sig på én gang at understøtte projektets udviklingsintentioner om at give børn erfaringer med at indgå i dialog i et fællesskab og samtidig give os forskningsmæssig indsigt i børns artikulerede holdninger. Udfordringen var dog, at der på dette værksted deltog 50 børn, hvoraf en del ikke er deltagere i projektet på skolerne. Antallet af børn vanskeliggjorde både den gensidige forventningsafstemning og vores observationer af børnenes dialoger. Endvidere modtog vi ingen mails fra børn, hvorfor erfaringerne fra dette værksted viser, at selvom børn på mellemtrinnet kan skrive, er en opfordring til at skrive mails til forskergruppen ikke adgangsgivende til indsigter i indefra-perspektiver (Warming, 2020), dvs. børnenes artikulerede holdninger. Senere interview viste dog, at invitationen understøttede børnenes oplevelse af at være vigtige deltagere i projektet. Vi vurderer på denne baggrund, at et sådant brev kan fungere som en fastholdelse af en indledende invitation til medforskning og kan sikre, at børn har mulighed for en direkte kontakt til forskergruppen.

Aarhus, den 3. maj 2023

Hej medforsker,

Vi hedder Jette og My, og vi er forskere i projektet Børnenes Demokrati, som du er med i.

Vi vil gerne invitere dig med til at undersøge børns muligheder for at være med til at vælge og gøre noget, som gør verden til et bedre sted. Det kan være i skolen, lokalsamfundet, Danmark eller hele verden.

Vi vil også gerne sammen med dig undersøge, om det kan give børn mere tro på, at deres stemmer er vigtige, og at de kan medvirke til at gøre verden til et bedre sted.

Vi er interesseret i, at du hjælper os med at blive klogere på det, og du kan derfor skrive til os med alt, du synes, vi skal vide om det, du er med til i projektet. Vi leder ikke efter nogle bestemte svar – vi vil bare gerne høre, hvad **du** synes...

De bedste hilsner,

Jette og My

Forventningsafstemningen må foregå i grupper med færre børn for at skabe gode betingelser for ligeværdig dialog mellem forskere og kommende medforskere.

At holde forskning og medforskere på sporet (af forskningen)

Hvordan kan konkrete projekter på tværs af folkebiblioteker og skoler bidrage til at give elever erfaring med demokratisk handling, styrke deres handlekompetence og øge deres demokratiske selvtillid? Dette er det overordnede udviklings- og forskningsspørgsmål i *Projekt Børnenes demokrati*, som er formuleret i den oprindelige projektansøgning. Spørgsmålet har været overordnet og retningsgivende for forskningen og udviklingsforløbet i projektet, som vi som forskere er ansvarlige for at holde på sporet, således undersøgelsen er i tråd med projektets formål (Krogstrup, 2020). På udviklingsmøder har vi i forskergruppen valgt en faciliterende og deltagende observatørrolle. Princippet med denne rolle har været at lade aktørerne med det didaktiske ansvar have den mest aktive rolle i gruppearbejdernes og planlægningens detaljer. Denne rollefordeling har understøttet de voksnes ejerskab lokalt. Men der har som nævnt været forskellige udfordringer i at få børnene til at indtage positionen som medforskere i projektet, idet der er en tendens til, at børnene i højere grad indgik i rollen som informanter. Det har således vist sig nødvendigt i højere grad

at tænke evalueringsarbejdet ind som led i udviklingsprocessen, hvor medforskerne mødes med forskergruppen. I forsøget på at holde os på sporet af den fælles målsætning for projektet og samtidig støtte et lokalt ejerskab, har det i evalueringerne i *Børnenes demokrati* således været vigtigt at give medforskerne indflydelse på, hvilke retninger eller spor, der skulle følges i evalueringsprocessen. I brugerinvolveret evaluering og forskning er det netop væsentligt, at medforskerne involveres aktivt i at definere genstanden for evalueringen, og at de inddrages aktivt i forhandling og afgrænsning af evaluerings- og forskningsspørgsmål (Krogstrup, 2020 s. 73). At samproducere forsknings-udviklings og evalueringsprocesser har således krævet kontinuerlige tilpasninger til konteksten og løbende forhandlinger mellem alle deltagende aktører, hvilket er helt på linje med forskning i samskabte processer (Larsen, 2020; Nørgaard m.fl., 2022). Enhver evalueringsproces kvalificeres imidlertid af at afgrænse til at undersøge bestemte elementer af processen med eksplicitte kriterier (Krogstrup, 2020 s. 72). Der var således et behov for præcisering og afgrænsning for evalueringens fokus. De voksne aktører deltog i at formulere spørgsmål, som optog dem i forhold til det konkrete forløb på deres skole og bibliotek. I forskergruppen har vi faciliteret arbejdet med udformning af spørgsmålene, så de var på sporet af det overordnede evalueringsspørgsmål, men også afspejler afgrænsningerne i de

lokale samarbejdsgrupper. Nedenstående er eksempler på lokale evalueringsspørgsmål:

- Hvordan kan eleverne opnå ejerskab til fællesprojekt i elevrådet, hvor problemstillingen på forhånd er stillet af skoleledelsen?
- Hvordan får mellemtrinselever stemmer ind i elevrådsarbejde med udskolingen?
- Hvordan faciliterer den voksne processerne, så børnenes 'stemmer' styrer og ikke dét, de tror, den voksne ønsker?
- Hvordan udvikler børn håb, mod og demokratisk selvtillid i forhold til demokratiske processer, hvor ikke alle idéer fører til handlinger?
- Hvordan kan lærerrollen slippes og vendes til en facilitatorrolle for både børn og voksne?
- Kan børnenes mod og handlekompetence fremmes ved at afprøve egne idéer?
- Hvordan kan lokalområdet blive en del af elevrådsarbejdet?
- Har eleverne opnået en bevidsthed om, at deres demokratiske stemme udvikles i samarbejde/dialog med deres omverden så meget, at de har opnået en kompetence i at bruge stemmen mere i forhold til deres omverden?
- Hvordan kan vi lave aktiviteter for skoler i kortere tidsrum, som har potentiale til at give elever erfaringer med demokratisk handling, styrke deres demokratiske handlekompetence og øge deres demokratiske selvtillid?

Det vil være en fordel at eksperimentere med også at få børnene med til at formulere evalueringsspørgsmålene, hvis intentionen om "tænk ud af voksen" skal styrkes. I *Projekt Børnenes demokrati* har vi gjort os de første erfaringer med at operere med flere spørgsmål, der er lokalt defineret. Disse erfaringer viser, at de voksne i perioder glemte de lokale evalueringsspørgsmål, som de selv har formuleret. Dette kan skyldes, at kompleksiteten bliver for høj og derved analytisk og vanskelig at forholde sig til. Vi har samtidig også erfaret, at lokale spørgsmål har været effektive til at afgrænse evalueringerne og give lokalt ejerskab til evalueringens genstand, når der fokuseres på konkrete elementer i tæt relation til det enkelte forløb.

Evalueringstværksteder med børnene

I det første år har vi i forskergruppen brugt en del tid på kommunikation om aftaler og forventninger, samt på konkrete feltarbejder med deltagerobservationer og interviews samt afvikling af udviklingsdage. Derfor blev det en konkret udfordring ved udgangen af første projektår at designe evalueringstværksteder, som krævede mindre tidsforbrug for forskere, men som samtidig ville tage et passende hensyn til målgruppens tid og ressourcer. Med henblik på at få indsigt i børnenes perspektiver på de handleerfaringer, det første år i projektet har muliggjort, planlagde vi et kortere tværksted på en af de i forvejen rammesatte udviklingsdage for

lærere og bibliotekarere. Tværkstedet var baseret på en skriveøvelse, inspireret af digte fra Joe Brainard, udgivet på dansk i 2020 med titlen: "Jeg kan huske", og tværkstedet var en form for oplæring af de voksne medforskere, så de kunne bringe øvelsen med tilbage til skolerne. Skriveøvelsen var rammesat af de lokale evalueringsspørgsmål, hvor hver skole og bibliotek skulle skrive deres lokale evalueringsspørgsmål øverst i et word-dokument. Dette for at de kunne spore sig ind på elementer i hukommelsen, som kunne være særligt relevante i forhold til deres lokale evaluering. De næste 20 minutter skulle de individuelt skrive sætninger, startende med ordene: "Jeg kan huske...". Med gentagelsen af samme begyndelse i sætningen, fik deres notater et lyrisk præg, og da de efterfølgende sad i lokale grupper og læste deres noter op for hinanden, bidrog dialogen til at huske mere fra forløbet, hvorved deres digte og noter blev udvidet ved hjælp af fælles refleksioner.

I dette tværksted kom der både konkrete og overordnede perspektiver fra de voksne medforskere. Da vi bad dem om at tage opgaven med hjem til skolerne og lave den sammen med børnene, opstod imidlertid modstand fra biblioteksmedarbejderne. De mente, at det ville blive svært, når vi først bad om det inde i et nyt skoleår, da de ikke oplevede at have tæt kontakt med elevgruppen. Lærerne fandt derimod, at det for dem var et realistisk tværksted at

gennemføre. Derfor holdt vi fast i tværkstedet, men med tilpasning, så det kun var for lærerne og de medforskende børn. Eksemplet viser, at det er nødvendigt med en kontinuerlig forventningsafstemning og tilpasning med henblik på at drage omsorg for medforskernes hverdag, faglighed og følelser, samtidig med at forskningens spor fastholdes. Arbejdet med denne erindringsopgave har vist at skabe gode muligheder for indsigt i børnenes artikulerede perspektiver på måder, hvor børnene ikke kun har været informanter, men medskabere af data. Dette i en proces, som har skabt mulighed for dialog i fællesskaber mellem børn og voksne aktører, her kendetegnet som en demokratisk erfaring. Tværkstederne skal således opleves tidsmæssigt realistiske og understøtte dialog og indsigt i børns og voksnes perspektiver. Erfaringerne har tydeliggjort, at forskere i en sådan evalueringssproces skal være opmærksomme i processen og være villige til at tilpasse de konkrete øvelser til de oplevelser, som aktørerne løbende giver udtryk for.

Afsluttende kommentarer - når demokrati skal udvikles i handlende fællesskaber

Demokrati skal læres og vedligeholdes i fællesskaber gennem refleksion og handling. Således er det at forstå og at handle to indbyrdes afhængige og afgørende grundtræk i de udviklingsprocesser, som foregår i *Børnenes demokrati* for at understøtte børns demokratiske handle-

erfaringer og demokratiske selvtillid. Den involverende metode, hvor børn og voksne er medforskere i egen praksis, har i det første år af projektets toårige forløb vist sig at kunne understøtte målet om at give børn erfaring med demokratisk handling, med henblik på at styrke deres demokratiske selvtillid på længere sigt. Opsummerende kan det påpeges, at dette kan understøttes, hvis følgende elementer tages med i tilrettelæggelse og gennemførelse af udviklingssporet:

- Inviter til deltagelse på flere måder, så det er muligt at opleve sig som del af projektet på flere måder, både som informanter, medforskere og handlekompetente elever
- Skab dialogiske værksteder, som opleves meningsfulde for deltagerne, f.eks. med opgaver. Her har erindringsskrivning med "Jeg kan huske-digte" vist sig at skabe gode muligheder for aktive dialoger
- Værkstederne skal opleves tidsmæssigt realistiske og meningsfulde
- Støt lokalt ejerskab f.eks. med lokale spørgsmål og muligheden for at designe aktiviteter lokalt også på tværs af organisationer
- Tag vare på usikkerhed blandt deltagere ved f.eks. tid til dialog og fælles planlægning på tværs af fagligheder og roller
- Vurder tidsmæssigt, hvilke opgaver og beslutninger som skal løses i plenum, og hvilke som bedst koordineres som stafetter
- Evalueringsarbejdet bør være led i udviklingsprocessen, så medforskerne ad den vej også er med til at definere retningen i processen.

I tilrettelæggelsen af forskningssporet, som involverer borgere som medforskere, kan følgende opsummeres som væsentlige elementer:

- At involvere medforskere kræver tæt dialog og kontinuerlig forhandling af, hvilke udviklingsprocesser og metoder det er meningsfuldt for medforskerne at arbejde med inden for rammen af forskningens formål
- Præcise udmeldinger om tidspunkter og tilrettelæggelse af fælles møder, hvor deadlines osv. kan aftales og meldes ud, er afgørende, så medforskerpositionerne ikke forsvinder i projektets og i skolens øvrige gøremål
- Kontinuerlig forventningsafstemning og tilpasning med henblik på at drage omsorg for medforskernes hverdag, faglighed og følelser
- Ledelse og metarefleksion med de voksne deltagere er væsentlig, også når det bliver vanskeligt i udviklingsprocesserne, når børnenes deltagelse og handleerfaringer er primære
- Skriveøvelser i værksteder med plads til dialog kan skabe indsigt i medforskeres artikulerede perspektiver på måder, hvor de er medproducenter af empirien og ikke bare deltager som informanter.

I det kommende og afsluttende projektår vil vi arbejde intenst på metoder, der kan understøtte, hvordan man kan se tegn på børns handlekompetencer og øget demokratisk selvtillid.

Referencer

- Bayer, S. (2020). *Dannelse til demokrati* (1. udgave). Samfundslitteratur.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp0630a>
- Brainard, J. (2020). *Jeg kan huske*. Basilisk
- Cooperrider, D. L. (2018). *Håndbog i anerkendende udforskning, ideer til forandringsledelse*. Dansk psykologisk Forlag.
- Epinion for DUF. (2022). Demokratianalysen 2022. I *Demokratianalysen*.
- Højholdt A. (2016). *Tværfagligt samarbejde i teori og praksis*. 2. udgave. Hans Reitzels Forlag
- Koch, H. (1945). *Hvad er demokrati?* Gyldendals Uglebøger
- Krogstrup, H. K. (2020). *Brugerinvolvering i evaluering og forskning: metoder og formål* (1. udgave). Hans Reitzel.
- Larsen, A. K. (2020). *Samskabelse i daginstitutioner*. Ph.d.-afhandling. Institut for Mennesker og Teknologi, Roskilde Universitet.
- Järvinen, M. og Mik-Meyer, N (2004). *At skabe en klient. Institutionelle identiteter i socialt arbejde*. 1. udgave, 3 oplag, Hans Reitzels Forlag.
- Mouritsen (1996). *Legekultur: essays om børnekultur, leg og fortælling*. Syddansk Universitetsforlag.
- Nielsen, B. S., & Nielsen, K. A. (2006). Methodologies in Action Research. Action Research and Critical Theory. I K. A. Nielsen, & L. Svensson, *Action and Interactive Research. Beyond practice and Theory*. Shakers Publishing.
- Nielsen, G., Svendsen, J., Vestergaard J. M. & Ehrenreich R. L. (2021). *Samskabelsens hvordan – en casebog til velfærdsprofessionelle*. Center for Innovation og Entreprenørskab, VIA.
- Nørgaard A. K. L., Adamsen L. M. E. & Sander M. N. (2022). Kunsten at deltage i samskabelse. Om at praktisere samskabelse inden for rammerne af en samarbejdsmodel. I: Hammershøj L. G., (red.) *Legekunst. Leg, dannelse, kunst og kultur i dagtilbud*. Samfundslitteratur
- Tanggaard, L. & Brinkmann, S. (2020). *Kvalitative metoder. En grundbog*. Hans Reitzels Forlag.
- Warming, H. (2011). *Børneperspektiver. Børn som ligeværdige medspillere i socialt og pædagogisk arbejde*. Akademisk Forlag